

MICHOACÁN

Mehiška čudežna dežela

Tekst in foto: Gal Kušar

SASPACHOS
Pecera OriginalS pisanim lobanja-
mi, žametnimi in
svetimi okrašena
ulica v Moreli

Z izjemno kolonialno arhitekturo, izvrstno hrano, boljšo tekilo, orgijami metuljev, osamljenimi podeželskimi vasmi, živahnimi mestih, dvobojujočimi se glasbenimi skupinami mariachijev in vulkanskimi stožci je zahodno centralno Mehijo višavje kot čudežna dežela. Domačini so gostoljubni in prijazni, ulice so popolnoma varne, gospodarstvo je trdno, predvsem na podeželju cveti tradicionalna kultura.

reportaza

Lutke calavere, okostnjak in oranžne rože (tagetes) so tipični spremjevalci dneva mrtvih.

Folklorni ples metuljev Indijancev Purépecha

Skupina calaver na trgu v Moreli

Calaveri catrini nazdravljata življenju.

Pred oltarje za praznovanje dneva mrtvih položijo rože, sveče ter priljubljeno hrano in piščko pokojnih.

Pokopališče na stoku Janitzio pred nočjo mrtvih

Mladinke, maskirane v calavere, pri kartanju.

Oltar na trgu v Moreli

Urupan

Angelica in Sunya sta krepko zamujili. V petek po popoldnevu sta morali na dogovorenem kraju v predmestju Moreli, s temenskim vozilom smo se odpravili proti Urupanu. Dekleti sta čebeli, pri tem vpleteli, da se pačili kot dve raci iz risanke, glasino in živili takoj glasno, da seveda nitem ničlikaj seže razumelo, ko sta me kipirali. Prvič smo se ustavili pri jezeru Zirahuén. Posodili smo si čolin in šli veslat. Najprije sta veseli dekleti, vsaka s svojim veslom. Vrteli smo se v krogu in nismo nikamor prisli. Po uršljanju smo vrnili čolin do obala. Narocili smo chile relle (ocvrt), s sironjo poljnjo paprikoi. V vasi Santa Clara de Cobre smo si ogledali nekaj delavnic in trgovnic, kjer so prodajali bakrene izdelke.

Da bi zmanjšal odvisnost Purépecha Indijancev od kolonialnih veleposensnikov in lajšal njihovo revčljivo, je razsvetljen nadškof Vasco de Quiroga začel ustanavljati vaskse obrtništvo, zadruge. Za gospodarski zgodil mu je bila knjiga Thomasa Mora o stopnji. Razstavljeni v vaskih oddelki jezeri Pátzcuaro so bile leta 1536, ko je prišel tu portugoz. Nastalo je kratek konkvistadorjev. Nuño de Guzmán, ki med letoma 1529 in 1536 močil, mobil in zasutih večino pravnih prebivalcev. Pridobil si je veliko bogastvo in slavo, a tudi polojaz gubernija osvojenega ozemlja. Vendar ne za dol-

go, saj je glas o njegovih zločinah v Novem svetu segel čez Atlantik. Moral se je vrnil domov in Španijo, kjer so ga obsojili na dosmrto ječo.

V Urupanu smo se nastanili pri Angelikini družini. Za večerje je bila pripravljena jed pozole, tradicionalna obara iz predkolumbovske dobe, ki je na rejenja in koruze, različnih vrst mesi in čilja, zraven pa smo pli praznično pičajo atole – vrôst, kost, močnat napitek, ki je pripravljena iz koruzne moke, cimenta, sladkornega trsa, vanilje ter čokolade ali sadja. Ker je bil petek, smo po večeri odšli pregledati družabno življeno Urupanu. Zapeljali smo se do vhoda v Parque nacional Barranca del Cupatitzio. Sredi mesta je zavarovano območje, urbani park z bistro reko Cupatitzio, polne slapov, tolmanov in bujne vegetacije. Spremljajoči pot vodijo med tropskimi rastlinami, vodnjaki in ekotičnimi pticami. Lobs La Rovina (Jokicja) je bil napolj poln, vendar smo ga kmalu zapustili in obiskali še klub Gallino, kjer je bilo ob glasni glahbi bolj živahno. S pijočo v roki sem se razgleboval po lokalu. Čez nekaj minut me je Angelica potegnila z roko malo vstran. Nato mi je zelo resno razložila: če želim preživeti v Mehili, moram upoštevati dvevo – prvič, da nsem opazovali deklet prodajalcev, za katere se uporablja beseda narkotraffički; drugič, če me ogovori kakšen tak clovek, ga moram ignorirati. Kot nedomam sem jo takoj vprašal, kako naj vem, katero dekle je njegovo? Njen odgovor je bil, da je to pač tista, ki je poleg nega. Dobro. Moje naslednje vprašanje je bilo, kako pa naj vsem, kar je prodaja, dobiti? In mi je načudena pojasnila, da se vendar ne da!

No, ker sem rekel, da jaz tega ne razločim, mi je še povедala, da so narkotraffički po navadi pobitih glav, z veliko zlatega nakita, močnejših postav in s tatuji na vrata.

72

29. OKTOBER 2012

reportaza

Okrasen otroški grob

Okraseni grobovi na vaskem pokopališču

Calavera catrina z znčnim okrasenim klobukom

Druženje članov družine na pokopališču

Oltar za dan mrtvih

Priprava prazničnih jedi na ulici otocja Janitzio

Prodajalka vročega poncheja in diječe kave

Prodaja sladkih prazničnih okrasnika

Charalitos – ovrite ribice, potreseni s cijelim in zacinjene s limetinom sokom

Od tistega večera sem strogou upozval njen varnostni nasvet. S pogledi sem se izogibal deklet teh prodajalcev in se bolj pogumno ignoriral njihove narkomaniske fantje, čeprav me, roko na srce, nobeden od njih sploh ni ogovoril. Vojne proti trgovini z mami, ki jo je leta 2006 začel predsednik Felipe Calderon in v kateri naj bi do sedaj umrlo že 55.000 ljudi, sploh nisem opazil. Urtapan poleg omenjenega urbanega parka in odličnega avokada nima velikih znamenitosti. Pohvali se lahko z najožjo hišo na svetu, ki je široka le 1,42, visoka 10,20 metra in ima kar štiri nadstropja.

INFO: Mehika

Združene mehiške države ali na krako Mehika so domovska država v Severni Ameriki, ki na severu meji na Združene države Amerike, na jugovzhodu na Gvadelupo in Belizo, na zahodu na Tihom oceanu, na vzhodu na Mehški zaliv in Karibsko morje. Mehika je upravno razdeljena na 31 zveznih držav (spanko jeziki) in Mehiko zveno okrožje, ki pomeni glavno mesto: Ciudad de México.

Ker se je blízel prvi november, ko Mehici na poseben način praznujejo dia de los muertos (dan mrtvih), sem se odpravil v Morelos. V Morelosu, na trgu pred spomenikom Morelosa na konju, je bil živahno. Bilo tekmovanje calaver. Calavare so okostjene, večinoma ženskega spola, obloženi v razkošna oblačila. Prikazane so pri opravljanju različnih vsakdanjevih opravil. Tako so nekatere calavare kadile, druge pile ali kartale, tretje nastravljale, četrte pa celo igrali na instrumente in svatovale. Najbolj znana calavera je Catrina, ki jo je naslikal mehiški slikar José Guadalupe Posada (1852–1913). Catrina je znaten s persionem in cvetjem okrašen klobuk in kratka oblike.

Za praznovanje dneva mrtvih je v Mehici tradicionalno tudi pripravljanje oltarjev. Mehici verujejo, da se duše umrlih lahko vrnejo domov le enkrat na leto. Da bi se duše ob pridihu čim bolje počutile, jim pripravijo oltarje. Nanje postavijo sveče, rože, hrano in pijačo ter priljubljene predmete počutnih. Nato sva na prvi in drugi novembra, ko se duše po izročili vrnejo na ta svet, domačini bedijo svo noč ob oltarjih. Tako duše niso osamljene. Ob sprejalilcu pri akvaduktu so dijaki okoliških sol pripravili tradicionalno tekmovanje v pripravljanju oltarjev. Nekateri so bili zelo tradicionalni, pri drugih pa so si privoščili veliko več umetniške svobode. Vsekakor imajo Mehici do smrti zelo zanimivi, sproščeni, a ne banalni.

Pátzcuaro

V mesecu je tako praznovanje že urbanizirano, bistveno bolj pristno pa je praznovanje noche de los muertos (noči mrtvih) na podeželu. Zato sva se z gostiteljico Silvijo prvega novembra odpreljala z avtobusom v Pátzcuaro. Mesto Pátzcuaro leži ob obali istoimenskega jezera, sreči katerega je nekaj majhnih naseljenih otokov. Otok Janitzio pomeni duhovni center kulture Indijancev Purépecha. Z dolgimi motorimi barkami so nas podelili proti otoku. Med potjo so nas zaučevali ribiči v enosrednih čolnih in nam

nalen odnos. To se kaže tudi v raznovrstnih slasčicah in oblikni lobanji in okostjakov, ki jih prodajajo na stojnicah povsod po mestu.

Oltarje

Na oltarjeh je takrat razvedljivo s svečami, ob njih pa so negibno čepete indijanske maskice. Na grobovih so bili tudi darovi, hrana in pijača, da so se utrdile duše po dolgi poti lahko okreplje. Množica duš, ki se je vrnila domov, se je hranjila s strupeno svilinico in s tem tudi same postanejo strupene in nezanimive za plenilce. Iz zabujenih gosenic se izleže nov rod metuljev, ki ponovno herojsko potovanje na jug. Leta 2011 so metulji zamuljali, tako si jih nisem mogel ogledati.

zaj je bilo potrebno, da je hladni jezerski zrak pregnal čaršnjivo. Še zadnje kolčke magičnosti pa je odnesla bučna glasba in prebijanje skozni množični alkoholiziranih v Pátzcuaru.

Naslednji dan sva se odpreljala v vasi Naranja de Tapia, da bi si ogledala še dnevno praznovanje. Vas sestavljajo hiše, razvrščene ob cesti Zacapu–Quiroga. Pred vsakim pokopaliscev, ki je malo odmaknjeno od vasi in je dostopno po prasmehi kolovozu, je bil parkirana množica avtomobilov. Za pokopaliskim zidom so prodajalci na stojnicah prodajali hrano in pijačo. Tradično je veleva, da se drugača novembra član državnega zbirjevo ob družinskih grobovih. Skupaj jih očistijo in okrasijo, nato pa se tam družijo, jedo, pijejo in se pogovarjajo. En stol vedno pustijo prost – za duše pokojnikov. Način na tričetrti novembra se duše pokojnih za eno leto spet vrnejo v svoj svet.

Metulji monarhi

Michoacán sledi meseca novembra običejni novi nebeški gostje. Iz prostanstev Severne Amerike priletijo skoraj oranzni metulji, monarhi (*Danaus plexippus*). Do prelejne poti do dolga 4000 kilometrov, potrebujejo poti do itari meseca. Način na novembra območju Reserve mariposa Monarcha v okolici Zitácuara je, da jabolki grobovih (*abies religiosa*) zbereta sto milijonov teh do deset velikih metuljev. Tu prezimujejo, ob lepilih in toplih dnevih pa poletavajo na obalni. Ko se marca dovolj ogreje, metulji spolno dozorijo in se parijo. Ob marčevskem enakončju oplojeni samice poletijo nazaj v Severno Ameriko, v okolico Velikih jezer, kjer odležejo jačice na rastlinno svilinico (*Asclepias sp.*) in pogojajo. Iz jačice se razvijejo gosenice, ki se hranijo s strupeno svilinico in s tem tudi same postanejo strupene in nezanimive za plenilce. Iz zabujenih gosenic se izleže nov rod metuljev, ki ponovno herojsko potovanje na jug. Leta 2011 so metulji zamuljali, tako si jih nisem mogel ogledati.

